

Ватаманюк Г. П. Лінгводидактичний аспект педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського у практиці сучасного дошкілля / Г. П. Ватаманюк // Наукова спадщина Василя Сухомлинського у контексті розвитку освіти особистості впродовж життя : зб. матер. Всеукр. наук.-метод. конференції, присвяченої 98-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 28–29 вересня 2016 р. / уклад. О. Е. Жосан. – Кропивницький, 2016. – С. 53–57.

УДК 37(477)(092):373.2

Г. П. Ватаманюк

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЛЯ

У статті розглядається проблема мовленнєвого розвитку дошкільників на матеріалі педагогічної спадщини В. Сухомлинського, окреслено лінгводидактичні можливості авторських казок педагога.

Ключові слова: *рідна мова, мовлення, слово, дошкільники, педагог, розвиток, казка, переказ, зв'язне мовлення.*

The article deals with the problem speech development of preschool children on material of pedagogical inheritance of V. Sukhomlinsky, determined lingvodidaktichni possible copyright teacher tales.

Key words: *native language, speech, word, preschool, teacher development, tales, legends, coherent speech.*

Мова – одна з найважливіших ліній розвитку дитини, яка обслуговує усі сфери її життєдіяльності. Завдяки мові дитина пізнає світ і себе в ньому. Спілкуючись з іншими людьми, вона вчиться їх розуміти, сприймати та передавати інформацію. У взаємодії з дорослими й однолітками формуються її погляди, переконання інтелект.

Про значення рідної мови у житті дитини, роль мовної освіти у становленні й розвитку дошкільника йдеться у працях зарубіжних і вітчизняних вчених та практиків минулого і сучасності О. Гвоздева, Е. Короткової,

І. Огієнка, О. Ольжича (Кандиби), С. Русової, В. Сухомлинського, Є. Тихєєвої, К. Ушинського, К. Чуковського та ін. Після здобуття Україною незалежності, національна педагогіка почала орієнтуватися на вічні цінності і відповідати ментальності українського народу, його національному характеру і світогляду. Відтак поєднання набутого національного досвіду минулих поколінь та педагогічних розробок сьогодення стало одним із ефективних шляхів досягнення світового рівня освітньої науки. Тому використання педагогічної спадщини В. Сухомлинського (36 монографічних праць і брошур, 600 статей, близько 1200 художніх творів для дітей), в розвитку мовлення дітей дошкільного віку є *актуальним питанням* дошкільної лінгводидактики з погляду теорії і практики. *Мета* публікації полягає у висвітленні ролі педагогічної спадщини В. Сухомлинського в розвитку мовлення дітей дошкільного віку, окресленні лінгводидактичних можливостей авторських казок педагога.

У сучасній педагогічній освіті утверджується пріоритет гуманізації освіти як створення максимально сприятливих умов для розкриття особистості, максимальний розвиток її здібностей та обдарованості, усвідомлення загальнолюдських цінностей, гармонізація стосунків людини і навколишнього середовища. В. Сухомлинський був одним з перших вітчизняних педагогів-ініціаторів гармонійного розвитку, цілісного формування особистості [2]. За його переконанням усі аспекти виховання – моральний, розумовий, трудовий, фізичний становлять нерозривну єдність духовного стану дитини і мова відіграє важливу роль у цьому процесі. В. Сухомлинський писав: «Рідна мова – то безцінне духовне багатство, в якому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції. Рідне слово – то невичерпне, животворне і невмируще джерело, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про свою родину, про своє село і місто, про весь свій край» [1, с. 171]. Не зубріння, а цікаве, різноманітне інтелектуальне життя, що проходить в світі казки, гри, краси, музики, фантазії, творчості має вчити й виховувати дитячу особистість [1, с. 36].

Найкращим виразником складних морально-етичних ідей В. Сухомлинський вважав художнє слово. У його творах для дітей розкриваються смисли найважливіших духовних скарбів людства: любов до матері, цінування життя, зв'язок із своїм родоводом, Батьківщиною, любов до рідної мови, природи тощо. Сюжети творів чіткі й зрозумілі дітям. В описах короткотривалих ситуацій спілкування і взаємодії між дітьми та дорослими, казковими персонажами, постає значуща морально-етична або пізнавальна проблема, що зворушує дитячу душу, відкриває життєдайне джерело думки. «Сила цього джерела в тому, – писав В. Сухомлинський, – що слово віддзеркалює не тільки предмет, явище, дає їм означення в людському мовленні, а й втілює глибоко особисті сприймання, почуття, переживання» [1, с. 76]. Оволодіння рідною мовою є одним з найважливіших надбань дитини в дошкільному дитинстві. Тому процес мовного розвитку розглядається в сучасній дошкільній освіті, як загальна основа виховання і навчання дітей. «Казка, гра, фантазія животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень... Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками... Під впливом почуттів, що породжені казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Діти знаходять велике задоволення у тому, що їхня думка живе у світі казкових образів, у яких – перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного» [1, с. 151].

Особливу роль у розвитку мовлення дошкільників відіграють казки В. Сухомлинського, які він називав «ключиком» пізнання світу не тільки розумом, а й серцем, відгуку на події та явища довколишнього життя, висловлення ставлень до них [1, с. 36]. Казки В. Сухомлинського є ефективним засобом фонетичної, лексичної, граматичної, комунікативної компетенції. Так, на прикладі казки «Весняний вітер», діти вчать аналізувати, робити висновки, будувати розповідні поширені речення, збагачують свій лексичний багаж дієсловами та прикметниками. Під час переказу казки й складання розповіді про клен, що росте у дворі дитини, інші рослини та весняні зміни в природі, у дітей розвивається вміння творчо висловлювати власні думки.

На матеріалі сюжету казки «Як зайчик грівся взимку проти місяця» діти вчаться відтворювати зміст за допомогою запитань дорослого, закріплюють назви диких тварин та їх ознак, продовжують навчатися складати прості й поширені речення, невеликі розповіді. Доцільним у цьому випадку є використання дидактичної гри «Такі різні тварини», під час якої діти, спираючись на свої знання та зображення тварин, розміщені перед ними, добирають і називають слова-прикметники для характеристики кожного звіра. Наприклад: Зайчик який? (невеличкий, куцохвостий, довговухий, лякливий, швидкий, узимку – білий).

Прочитавши дітям казку «Зайчик і горобина» та провівши бесіду за її змістом, вчимо змістовно, логічно і виразно переказувати літературний текст. Запропонувавши дітям розіграти казку в ролях, вчимо їх емоційно та інтонаційно забарвлювати мову, вживати окличні і питальні речення, керувати силою голосу, що є ознакою виразного мовлення.

Робота над казкою «Куди поспішали мурашки» сприяє не тільки розвитку в дітей дослідницьких інтересів, пізнанню довкілля, а й вчить слухати і розуміти зміст казки, відповідати на запитання за змістом поширеними реченнями, висловлювати своє ставлення до персонажів через оцінно-контрольні дії та судження, закріплювати в словнику назви диких тварин та комах, продовжувати навчати складати розповіді з допомогою дорослого.

Казка «Велике і мале» допомагає закріпити у словнику дитини назви свійських тварин, активізувати вживання прикметників, що характеризують ознаки тієї чи іншої свійської тварини. Описи й словесні малюнки свійських тварин за зразком та відповідними малюнками вдосконалюють чіткість звуковимови та якість зв'язного мовлення.

За допомогою казки «Равлик» діти вчаться складати невеличкі послідовні сюжетні та описові розповіді, збагачують активний словник дитини. Сюжет казки «Дуб під вікном» є сприятливим для навчання дітей відповідати на питання дорослого за прослуханим текстом, вправлення у побудові речень із

протиставленням, збагачення словникового багажу, граматичних умінь під час переказу.

Вдумливий педагог намагався розповідати казки дітям на лоні природи, поєднуючи спостереження із фантазією, яка проявлялася в художньо-мовленнєвій діяльності. Діти у В. Сухомлинського подорожували до джерел рідного слова з альбомами й олівцями. На основі побаченого й почутого знайомилися із звуками й буквами, вчилися писати їх, та відчувати мову. В таких невимушених обставинах формувалися граматичні вміння дітей [1, с. 71.]. Емоційне сприймання казки підсилюється і своєрідним казковим оточенням – серед природи, в казковій кімнаті, куточку книги, бібліотеці дошкільного закладу, за участю казкових персонажів, у ролі яких виступають дорослі. Самостійне створення казок – дійовий шлях розвитку дитячого мислення. Під вмілим керівництвом педагога, зазначав В. Сухомлинський, – засвічуються дитячі душі й вони починають самостійно складати казки ще на сьомому році життя. Рідна природа, подорожі до джерел рідного слова (екскурсії у природу, розповіді про природу) викликають у дітей творче натхнення, поетичну творчість [1 с. 34-36].

Отже, педагогічна спадщина В. Сухомлинського – це невичерпна скарбниця педагогічного досвіду й методичних порад сучасному педагогу, який має пам'ятати, що звернення до природи, як цілющого джерела, не тільки збагачує дитяче мовлення, а й лікує дитячі душі. Використання казок у роботі з дітьми раннього і молодшого дошкільного віку сприяє як цілеспрямованому, так і спонтанному розвитку словника і зв'язного мовлення, причинно-наслідкових зв'язків та подій і відображенню їх у мовленні, включає в роботу всі аналізаторні системи. Настає перехід образів-уявлень в образи-поняття, що є основою будь-яких знань.

Список використаних джерел

1. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям // В. А. Сухомлинский. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. – 2-е изд. – К. : Рад. шк., 1987. – 318 с.

2. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори: У 5 т. – К. : Радянська школа, 1976. – Т.1. – 654 с.
3. Сухомлинський В. О. Казки / В. О. Сухомлинський // Палітра педагога. – 2008. – № 5. – с. 12–14.